

2023-05-01 Nr. NV-1011

VYRIAUSYBĖS IŠVADA Nr.: TAP- TAIS-	DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS NUTARIMO „DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO NR. IX-785 176, 240 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-2419 IR LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 186 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-2411“ PROJEKTO (toliau – Nutarimo projektas)		
	Rengėjas	Svarstyta	Siūloma
Pateikimo Seimui terminas <i>Data iš kalendoriaus</i>	<i>Teisingumo ministerija</i>	<i>Pasirenkama</i> ☐ TAP ☐ LRV pasitarimas ☐ LRV posėdis ☒ Nesvarstyta <i>Data iš kalendoriaus</i>	<i>Pasirenkama</i> ☒ Svarstyti TAP ☐ Svarstyti LRV pasitarime ☐ Grąžinti tobulinti

SPRENDŽIAMA PROBLEMA

Nutarimo projektu siekiama pateikti Vyriausybės išvadą pagal Seimo valdybos 2023 m. kovo 15 d. sprendimą Nr. SV-S-853 dėl Baudžiamojo proceso kodekso Nr. IX-785 176, 240 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIVP-2419 (toliau – Įstatymo projektas Nr. 1) ir Baudžiamojo proceso kodekso 186 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIVP-2411 (toliau – Įstatymų projektas Nr. 2).

Įstatymo projekto Nr. 1 iniciatoriai ir rengėjai – Darbo partijos frakcijos Seimo nariai, o Įstatymo projekto Nr. 2 iniciatorė ir rengėja – Seimo narė Dovilė Šakalienė.

Įstatymų projektais siekiama:

- spręsti baudžiamojo proceso įstatyme nustatytų per ilgų nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, ypač kai nukentėjusieji yra nepilnamečiai ar mažamečiai asmenys, tyrimo terminų klausimą;
- mažinti (švelninti) nukentėjusiojo nepilnamečio ar mažamečio, ypač nukentėjusio nuo seksualinio pobūdžio prievartos ar išnaudojimo, patiriamą stresą, nustatant tokią tvarką, kad nukentėjusio mažamečio ar nepilnamečio apklausa vyktų tik vieną kartą ir laikantis visų seksualinių nusikaltimų aukų apklausoms taikomų rekomendacijų.

Įstatymų projektų rengėjų nuomone, nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, kurie padaryti žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui kai nukentėję yra nepilnamečiai ar mažamečiai sulaukia didelio dėmesio visuomenėje ir jie turi būti nagrinėjami pagreitinoto proceso tvarka. Be to, nors galiojančiame teisiniame reguliavime ir numatyta, kad nepilnametis liudytojas ar nepilnametis nukentėjusysis ikiteisminio tyrimo metu apklausiami paprastai ne daugiau kaip vieną kartą, tačiau toks reglamentavimas neužtikrina, kad tokios apklausos nebūtų atliekamos pakartotinai ar papildomai, dėl ko traumuojami vaikai, didėja parodymų iškraipymo rizika ir pan.

PROBLEMOS SPRENDIMO PRIEMONĖS

Įstatymo projektu Nr. 1 siūloma nustatyti, kad:

- ikiteisminis tyrimas turi būti atliktas per kuo trumpiausius terminus, bet ne ilgiau kaip per 3 mėnesius dėl bylų, kur nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai padaryti žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui (*pvt. išžaginimas; seksualinis prievartavimas; priverstinas lytiškai santykiavimas; lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą; jaunesnio negu šešiolikos metų asmens viliojimas; jaunesnio negu šešiolikos metų asmens tvirtinimas*), kai nukentėję yra nepilnamečiai ar mažamečiai;

- bylos dėl nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų, kurie padaryti žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, kur nukentėję yra nepilnamečiai ir mažamečiai būtų nagrinėjamos pagal iš anksto suderintą ir nustatytą teisiamojo posėdžio grafiką ir tvarką (teismo posėdžių pertraukos negalėtų būti ilgesnės nei 14 dienų, bylos turi būti pradėtos nagrinėti ne vėliau kaip per 20 dienų nuo teismo nutarties perduoti bylą nagrinėti teisiamajame posėdyje priėmimo).

Įstatymo projektu Nr. 2 siūloma nustatyti, kad nepilnamečio liudytojo ar nepilnamečio nukentėjusiojo apklausa ikiteisminiame tyrime leidžiama tik vieną kartą, nebent pakartotinė apklausa būtina dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.

TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMOS FORMA

Nutarimo projekte siūloma nepritarti įstatymų projektams.

Argumentai, kuriais nepritariama Įstatymų projektams aiškūs, paremti sistetine galiojančio baudžiamojo proceso įstatymų normų, teisėsaugos ir teisėtvarkos institucijų praktikos analize bei numatoma rizika, dėl kurios gali būti sutrikdytas ikiteisminio tyrimo procesas ir kompetentingų institucijų veikla, nes siūlymai:

- už sunkius ar labai sunkius nusikaltimus numatyti trumpiausius (iki 3 mėnesių) jų ikiteisminiams tyrimams skirtus terminus (pvz., labai sunkiam nusikaltimui ištirti skiriamas toks pat terminas kaip ir baudžiamojo nusižengimo ikiteisminiam tyrimui), sistemiškai nesuderinami su BPK 176 straipsnio dėstymo logika ir struktūra;
- sukuriamos prielaidas pažeisti baudžiamojo proceso tikslą – ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas;
- neproporcingai apribotų ikiteisminio tyrimo institucijų darbą;
- pažeistų ikiteisminio tyrimo organizavimo sistemą, pagal kurią pagrįstai numatomas ilgesnis ikiteisminio tyrimo terminas dėl pačių sunkiausių nusikalstamų veikų, kadangi tokio pavojaus pobūdžio nusikalstamų veikų ikiteisminiai tyrimai yra žymiai sudėtingesni, jiems ištirti reikia skirti daugiau laiko;
- iš ikiteisminio tyrimo institucijų būtų reikalaujama vienodai greitai atlikti ikiteisminį tyrimą ir dėl baudžiamojo nusižengimo ar nesunkaus nusikaltimo (pvz., BK 1521 straipsnio 1 dalis), ir dėl labai sunkaus nusikaltimo (pvz., BK 149 straipsnio 4 dalis), o tai prieštarauja proporcingumo ir protingumo principams;
- ikiteisminio tyrimo institucijos privalėtų per neproporcingai trumpą laiką atlikti itin daug ikiteisminio tyrimo veiksmų, įskaitant ir specializuotas ekspertizes, specialistų išvadų parengimą, nepilnamečių (mažamečių) nukentėjusiųjų arba liudytojų apklausas, kas iš principo yra neproporcinga ir netikslinga;
- nusikalstamos veikos nebūtų išsamiai ištirtos, o teismui būtų pateikti nekokybiški duomenys (kaltinamieji aktai), dėl ko atsirastų prielaidų grąžinti bylą su kaltinamuoju aktu papildomiems tyrimo veiksmams atlikti, o tai vėl ilgintų ikiteisminio tyrimo terminus.
- trumpinti ikiteisminių tyrimų terminus greičiausiai neturėtų įtakos ikiteisminių tyrimų atlikimo trukmei, kiltų papildoma administracinė našta tyrimus atliekančioms institucijoms, susijusi su dažnesniu ikiteisminio tyrimo termino pratęsimu;
- galiojantis baudžiamojo proceso teisinis reglamentavimas yra pakankamas ir visapusiškai leidžia užtikrinti, kad nepilnamečiai liudytojai ir nukentėjusieji būtų apklausiami ne daugiau kaip vieną kartą. Praktikoje pasitaikančios nepilnamečių ir mažamečių pakartotinės apklausos susijusios labiau su teisės aktų reikalavimų praktinio taikymo problematika, kuri sprendina taikant organizacines, edukacines, profesines kompetencijos tobulinimo ir kitas priemones, susijusias su ikiteisminio tyrimo optimizavimu.

STEBĖSENA

Nutarimo projektui stebėsenos rodiklių nustatymas neaktualus.

SUINTERESUOTŲ ASMENŲ ĮTRAUKIMAS

Nutarimo projektas derintas su Vidaus reikalų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Generaline prokuratūra, Nacionaline teismų administracija, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

TEISĖS AKTO PROJEKTO DERINIMAS

Nutarimo projektas suderintas su institucijomis, papildomų pastabų ar pasiūlymų iš institucijų nėra.

Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės pastabos ir pasiūlymai Nutarimo projektui pateikiamos 2023 m. balandžio 26 d. išvadoje Nr. NV-979.

KITI SVARBŪS ASPEKTAI

Galiojančio BPK 176 straipsnyje nustatyta, kad ikiteisminis tyrimas turi būti atliktas per kuo trumpiausius terminus, bet ne ilgiau kaip:

- 1) dėl baudžiamojo nusižengimo – per tris mėnesius;
- 2) dėl nesunkių, apysunkių ir neatsargių nusikaltimų – per šešis mėnesius;
- 3) dėl sunkių ir labai sunkių nusikaltimų – per devynis mėnesius.

Ikiteisminis tyrimas byloje yra prioritetas, kuriose įtariamieji yra suimti, taip pat byloje, kuriose įtariamieji ar nukentėjusieji yra nepilnamečiai.

Prokuratūros veiklos 2022 m. veiklos ataskaitoje nurodoma, kad 2022 m. užregistruotas 151 (2021 m. – 305) tyčinis labai sunkus, sunkus, apysunkis smurtinis nusikaltimas ir 247 seksualinės prievartos nusikalstamos veikos, nuo kurių nukentėjo 384 (2021 m. – 257) vaikai.

2022 m. ištirtos 343 (2021 m. – 369) seksualinio vaikų išnaudojimo veikos ir 190 (2021 m. – 190) labai sunkių,

TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMOS FORMA

sunkių ir apysunkių smurtinių nusikaltimų, nuo kurių nukentėjo vaikai.

Prokuratūros veiklos 2022 m. ataskaitoje taip pat nurodoma, kad **saugant nukentėjusius nepilnamečius nuo pakartotinio emocinio traumavimo ir dvasinių išgyvenimų, siekiama ikiteisminį tyrimą šiose bylose užbaigti per kuo trumpesnę laiką**, todėl 2022 m. vidutinė ikiteisminio tyrimo dėl seksualinio vaikų išnaudojimo trukmė buvo 6 mėnesiai ir 14 dienų (2021 m. – 8 mėnesiai ir 6 dienos), o dėl labai sunkių, sunkių ir apysunkių smurtinių nusikaltimų, kai nukentėjo vaikai, – 4 mėnesiai ir 27 dienos (2021 m. – 7 mėnesiai ir 25 dienos).

2022 m. per trumpesnę nei 6 mėnesių laikotarpį baigta 55 proc. ikiteisminių tyrimų dėl seksualinio vaikų išnaudojimo (2021 m. – 43,8 proc.)

Siūlome Nutarimo projekto rengėjams įvertinti Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės pastabas ir pasiūlymus Nutarimo projektui, taip pat pristatant klausimą tarpinstituciniame pasitarime, detalai įvertinti Įstatymų projektų iniciatorių siūlomo ir galiojančiame teisiniame reguliavime nustatyto ikiteisminio tyrimo, tiriant nusikalstamas veikas žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, ypač kai jose nukentėjusieji yra nepilnamečiai ar mažamečiai asmenys, proceso trūkumus ir pranašumus, atsižvelgiant į būtinumą kuo geriau užtikrinti vaikų, patyrusių tokio pobūdžio nusikalstamas veikas, teises ir teisėtus interesus, apsaugoti juos nuo pakartotinių emocinių ir dvasinių išgyvenimų, vykdant ikiteisminio tyrimo veiksmus; institucijų, dalyvaujančių šiuose ikiteisminiuose tyrimuose bendradarbiavimo ir baudžiamojo persekiojimo efektyvumo ir rezultatyvumo.

PAŽYMĄ PARENGĖ	Artūras Norkevičius
	Viešojo valdymo grupė, vyresnysis patarėjas